

דף סיכום בחינה**מזהה בחינה: 001000270301 מזהה סטודנט: 306936****שם קורס: תולדות המחשבה המדינית**

מספר שאלה	ניקוד מירבי	ציון
1	10.00	10.00
2	20.00	20.00
3	20.00	20.00
4	10.00	10.00
5	10.00	10.00
6	10.00	10.00
7	10.00	10.00
8	10.00	10.00
9	10.00	
10	10.00	
11	10.00	
12	10.00	
13	10.00	

ציון בחינה סופי : 100.00**הבחינה הבדוקה בעמודים הבאים**

תולדות המחשבה המדינית - פרופ' משה הלינגר
תשפ"ג סמסטר ב' מועד א

משך הבחינה שעתיים
ללא חומר עזר

המלצה: התחילו עם השאלות הקצרות וסיימו אותן בשעה הראשונה.

חלק א : ענו על שאלת החובה (50 נקודות. היקף התשובה עד כחמישים שורות). זמן לתשובה 45 דקות עד שעה.

"בהגות הדתית של ימי הביניים, המוסלמית, היהודית והנוצרית, יש לא מעט יסודות שהם רלוונטיים גם לעולם שבו אנו חיים."

חלק ב : ענו על 5 שאלות קצרות (10 נקודות לשאלה. כל שאלה כ-10-15 שורות). מומלץ להתחיל לענות על השאלות הללו. זמן לחלק זה כחמישים דקות.

הגישות המרכזיות בעולם המוסלמי:

מונותאיזם - עיקר אמונתם של המוסלמים היא אמונה ב**אל אחד**, דבר זה מתבטא ב"שאהדה", עדות שעל המוסלמים לומר בכל תפילה - אללה הוא אחד ואין אחר מלבדו. רלוונטי גם לאנשים שאינם מוסלמים - יש להמיר את דתם ולקרוב לאסלם.

מרכזיות המנהיג- האסלאם רואה במוחמד מנהיג דתי ופוליטי כאחד, ומתוך כך גם שילוב של דת ומדינה. על הדת להיות מרכזית בציבור (בדומה ליהדות).

הדת המוסלמית היא אוניברסאלית- האסלם מתעסק בהמרת דת בקרב אנשים לא מוסלמים (בשונה מהיהודת). יש להפיץ את התורה בקרב כל העמים ולהמיר את דתם של הכופרים/ בני הדתות האחרות לאסלאם, שכן זו דת האמת.

הגיון מול התגלות- ההוגה המוסלמי אל פארבי דוגל בגישה שיש לראות את ההתגלות והניסים בכתבי הקודש בצורה רציונאלית, אנלוגית, ולפרש אותם בעזרת דרשה. אין מקום לניסים שאינם דרך הטבע, את כל הכל ניתן להסביר (השפיע על הרמב"ם).

מאפיינים נוספים- צומות (סגפני, ריטואלי וכפרה על חטאים), 5 תפילות ביום- בציבור או ביחיד, עדות (שאהדה- אין אלוהים מבלעדי אללה ואין נביא כמו מוחמד), ג'אהד (מלחמת דת), יש הרואים את המאפיין הזה כחובה- לצאת למלחמה נגד הכופרים ו"להחזיר את כולם בתשובה".

עיקרי המשנה הדתית של הרמב"ם:

-רציונאליזם- הרמב"ם היה רציונאליסט וראה את הכל כתוצאה של ההיגיון והתבונה האנושית (הושפע מאוד מאריסטו). האמין שהאדם יכול להגיע למוסר הטוב ע"י התבונה- להבין מה טוב ומה רע ולפעול על פי הדרך הטובה.

-ה' שולט בחוקי הטבע- ה' ברא את העולם והוא מנהיג אותו דרך חוקי הטבע (יש יהודים דתיים שמתנגדים לכך), ומתוך כך מגיע ל-התגלות אל מול הגיון- הושפע מאל פארבי. האמין כי ההתגלות האלוקית לא יכולה לסתור את חוקי הטבע (עולם כמנהגו נוהג). הסביר את כל הסתירות בין ההתגלות והדרך הניסית ע"י דרשות או ע"י דרך הטבע.

-המשטר הטוב ביותר הוא מלוכה- ה' רוצה שנשים עלינו מלך (מלך מוגבל, אי אפשר להורות בניגוד לריטואלים). יש להקשיב לחוקי המלך גם אם הוא גוי (דינא דמלכותא דינה) ולפעול על פי ציוויו. הוא ראה במשטר זה את הטוב ביותר כיוון שראה את המלכות במציאות והבין שהיא מאפשרת שגשוג והתפתחות אך היא מסייג זאת ואומר כי כאשר המלך גוזר גזירות הנוגדות את הריטואלים הדתיים ואת חוקי התורה אסור לציית לו. תנאי נוסף הוא- שהמלך יהיה מקובל על האנשים- איך נדע אם המלך מקובל? שמטבעו יוצא בכל הארצות. המשטר כפוף לדת.

אליטיסטיות ותבונתיות- הושפע מאוד מדרכו של אריסטו. האמין כי יש לחקור אל האמת האוניברסלית ולחקור אותה. האמין כי האדם התבוני הוא האדם הנכון ויש לשאוף להגיע לחוכמות ולמוסריות הגבוהה ביותר. האמין כי הידע הוא האמצעי והעיון הוא המטרה. בנוסף עודד ידידות תבונית המפרה את הצדדים.

מה רלוונטי ליהודי דתי- הגעה למוסר לא רק ע"י ריטואלים ודברי תורה, אלא מתוך תבונה וחכמה אנושית.

מה רלוונטי ליהודי לא דתי- חיפוש אחר האמת האוניברסלית והרציונאלי והגעה ל"מוסר האלוהי" מהכיוון של התבונה.

עקרי משנתו של אקווינס הנוצרי:

אקווינס מושפע מאוד מהרמב"ם ולוקח ממנו את ההסתכלות התבונית, הרציונאלית על המציאות.

מכניס חלק מהיהדות לנצרות- מצמצם את השפעת החטא הקדמון על האדם ומאמין כי האדם יכול להגיע לגאולה ולמוסריות טובה ולא דווקא רע ומושחת מנעוריו.

הגיון מול התגלות- כמו הרמב"ם, טוען כי יש הסבר רציונאלי להתגלות ואלוהים מתגלה במציאות כחלק מהטבע. ניתן לפרש התגלויות שסותרות את המציאות בכתבי הקודש בדרך הדרשה.

היררכיה של הטבע

אקווינס מפתח בעצמו את הגישה של ההרמוניה וההיררכיה הטבעית (סינתזה). הוא טוען כי העולם פועל לפי מערכת חוקים היררכית בה מתגלה תבונתו של אלוהים בפני האדם.

ארבעת החוקים הם: חוק נצחי- התגשמות של התבונה האלוהית, התהליך הגדול שאלוהים מנהיג בעולם.

חוק טבעי- המוסר האוניברסאלי. התבונה האלוהית שמתגשמת דרכו, דרך מוסר הגיוני וברור לכולם ללא הבדל מאיפה באנו (לא לרצוח, לא לגנוב וכו').

חוק אלוהי- מצוות/ חוקים המונהגים בכתבי הקודש.

חוק אנושי- חוק פוליטי רגיל- התבונה האלוהית מתגלה לפי איך שהמחוקק בוחר לראות אותה (לכן יכולה לסתור אותה).

אם יש התנגשות: החוק הקרוב יותר לתבונה האלוהית גובר- אם החוק האנושי מתנגש עם חוק טבעי (מדינה שעושה רצח עם) או חוק אלוהי (נוגד את המצוות) אין להקשיב ויש למרוד במלך שמנהיג את החוקים האלו.

אין התנגשות בין החוק הטבעי לחוק האלוהי- כי אלוהים לא פועל בניגוד למוסר.

מאמין בשלטון מלכוני שמשפיע בצורה טובה על האזרחים ולא פוגע בזכויותיהם.

רלוונטיות משנתו של אקווינס לחי במדינה דמוקרטית מודרנית והאם הוא רלוונטי גם למדינת ישראל בכלל ושל המשבר הנוכחי בפרט? בצורה מסויימת כן, אקווינס טוען כי יש לבחון את החוק האנושי לפי התבונה האלוהית, כלומר המוסר הגבוהה יותר. אם המדינה הדמוקרטית טוענת כי יש ללכת בניגוד למוסר האנושי (לדוגמא הנאציזם), יש לפעול ולמחות על מנת להגיע לצדק האוניברסלי. מצד שני, יש להבין כי איננו יודעים מהו המוסר האלוהי (יש לחתור לאמת זו), להתחשב באינדיווידואלים ובאנשים החושבים אחרת מאיתנו ולנסות למצוא בכל דבר את המוסרי והתבוני.

ליאונרדו דה וינצ'י: איש אשכולות איטלקי ששלט בתחומי ידע רבים המוכרים לנו היום- אמנות, פיסול, אנטומייה, מדע ועוד. בתקופתו הראשונה, לאחר שאביו ראה את יצירותיו, הוא שולח אותו ללמוד אצל אמן איטלקי. לאחר מכן הוא עובר לונציה וממשיך שם את עבודתו (שם צייר את המונה ליזה). בתקופה השלישית, דה וינצ'י עובר לעבוד בשירות האפיפיור ועוסק בחקר ובמדע, ובסיום- עובר לעבוד ברשות המלך. במחברות של דה וינצ'י, שהתגלו לאחר מותו, נצור ידע עצום במגוון תחומים- החל מרישומים שגרתיים וכלה ברישומים צבאיים ומדעיים, דוגמאת האדם הויטרובי. דה וינצ'י חקר ותרם רבות למדע האנטומיה- בין כתביו התגלו רישומים מדוייקים של גוף האדם והאנטומייה, שלא היו מוכרים אז ברמה זו. בנוסף, דה וינצ'י היה אוטודידקט- כיוון שלא ידע לטינית ראה בעצמו אדם לא משכיל, אך התגאה בכך שהצליח ללמוד בכוחות עצמו את כל הידע והחוכמה שלו.

מיצירותיו המפורסמות- המונה ליזה, הבלתולה בין הסלעים, הסעודה האחרונה.

שייקספיר: היה אמן אנגלי- מחזאי בין הגדולים שידעה אנושות. רוב חייו מוגדרים כתעלומה אך במהלם הגיעו, הוא ויצירותיו, לפרסום רב. המאפיין המרכזי שנכח במחזות שכתב, היה סוף טראגי (יש המייחסים זאת למות בנו). שייקספיר הכניס לראשונה את התבונה והאינטלקטואליות לתיאטרון. מחזותיו היו עמוקים, בעלי משמעות רבה וחוכמה. דבר זה, גרם לתיאטרון, שהיה נחלת פשוטי העם, להתפתח- ובזכותו הגיעה האליטה האינטלקטואלית לצפות במחזות. בסוף ימיו, יצירותיו קיבלו פניה מפתיעה בדמות מוטיב הגאולה והסוף הטוב.

מיצירתיו המפורסמות- רומיאו ויוליה: מחזה העוסק באהבה בין שני אנשים הבאים ממשפחות עוינות, הסוף הוא טראגי ושניהם מתים ע"י הרעלה, כדי שלא יצטרכו לחיות אחד ללא השני, **אותלו-** מסופר על נסיך שאביו מתגלה אליו בחלום ובעקבות כך הוא יוצא למסע עם סוף טראגי, **מקבת'**- המנסה להשיג את המלוכה בדרכים ערמומיות עד שלבסוף ראשו נערף, המלך ליר, ועוד. **מוטיב חוזר ביצירות- אהבה, בגידה, סוף טראגי.**

אתונה - קולקטיב מתון - שלטון העם

במאה החמישית שלפי הספירה התפתחה באתונה הדמוקרטיה הקדומה - "העם הוא הריבון".

המוסדות - העם האתונאי חולק ל-10 מחוזות, וכל אחד מהם היה שולח 50 נציגים לאסיפה כללית שנקראה "אסיפת ה-500". באסיפה זו הנציגים היו מעלים עקרונות חשובים, שאלות גדולות בהקשר לעם והחלטות דמוקרטיות. אסיפה נוספת נקראה "אסיפת העם" - כשמה כן היא, אסיפת כל העם האתונאי. העם אף היה מקבל תמריץ כספי ע"מ להגיע ולהשפיע על החלטות האסיפה. יחד עם מוסדות אלו, היו 10 בתי משפט עממיים.

הדמוקרטיזציה התפתחה מתוך העובדה שאתונה שכנה ליד הים - בניגוד לספרטה, שדרשה כוח רב בקרב חייליה ורק המובחרים שבהם יצאו לקרב (מלחמה יבשתית), באתונה גם האדם הפשוט יכול להשיט צי ספינות. רוב החיל הימי של אתונה היה מורכב מעניים. לאחר שהתיישבו במקומות מעבר לים והראו את עוצמתם, החלו לדרוש להיות חלק בקבלת ההחלטות באתונה.

תפישת היסוד של הפוליס באתונה - דגלו בטובת המדינה, אך לא בצורה רדיקאלית כמו בספרטה. האמינו בחשיבותה של אמנות הומנית ולא רק בפיתוח הגוף בשביל המדינה, ערכי משפחה וקניין עצמי. אתונה הייתה קולקטיב מתון.

הדמוקרטיה האתונאית השפיעה רבות על הדמוקרטיה כיום (משאל עם, בחירת נציגים, חשיבות המדינה והחוקים), אך גם יש שינויים - כיום ישנה דמוקרטיה עקיפה, כלומר לא כל העם מגיע עד כדי קבלת ההחלטות: המושל הוא הריבון ולא העם, כפי שהיה בעבר. בנוסף, באתונה הנציגים היו רק גברים (הנשים והעבדים לא נחשבו אזרחים), לעומת היום.

10

5

ספרטה - קולקטיב ראדיקלי - הפרדת רשויות

ספרטה השפיעה רבות על מודל הפרדת הרשויות בדמוקרטיה המערביות.

המוסדות - 2 מלכים: אחד היוצא לקרב ואחד שנשאר להגן על המולדת. הסאנט - אסיפת זקני העם. מועצת העם - ביקרו את חוקי השלטון. אפורטים - ביקרו את השלטון ובדקו כי הוא לא משתמש בכספי הציבור לרעה.

מטרתן של הרשויות הייתה ביקורת השלטון, שאין עריצות ושכל החוקים וההחלטות נעשות לטובת המדינה ולא לטובת הממשל.

תפיסת היסוד של הפוליס - טובת המדינה מעל הכל! החינוך העיקרי מגיל אפס היה לחזק וחיסול פיסיו בשביל המדינה, ע"מ לצאת לקרב מוכנים וחזקים (הגברים - קרב, הנשים - ילודה של גרים חזקים). אין קניין אישי ופיתוח של מקצועות הומנים - קולקטיב רדיקאלי.

הפרדת הרשויות הספרטנית השפיעה על הפרדת הרשויות כיום - רשות מחוקקת, מבצעת ושופטת. שוני: אין מלוכה בדמוקרטיה.

רולס - ליברליזם של רווחה

צדק חלוקתי: רולס מספר את "משל העוגה" - כאשר ילדים חותכים עוגה, על הילד שחותך לדעת כי הוא יקבל את החתיכה האחרונה - מה שיגרום לו להתסכל על העוגה בצורה שווה ולחתוך אותה כך שכל החתיכות יהיו שוות. מתוך כך הוא מגיע לדרך האופטימלית של חלוקת המשאבים במדינה - מסך הבערות: על האנשים המחלקים להיות בורים, "עוורים", לאינטרס האישי שלהם ולראות את התמונה בכללותה - את ההיסטוריה והמצב הסוציאקונומי של התושבים, וכך לחלק את העוגה בצורה הטובה ביותר.

שוויון לחלשים: רולס מאמין בליברליזם של רווחה - לכל אדם יש זכויות שוות וחירונו של הליברליזם קלאסי הוא שהוא גורם להגדלת הפערים ולא לצמצומם. כיוון שכל בני האדם שווים (יש לתת לכולם הזדמנות שווה וזכויו שוות) יש לתמרץ את החזקים ע"מ להגדיל הכנסות כיוון ששוויון נוח יכול לגרום לחוסר עבודה).

תפקידה של המדינה הוא חלוקת המשאבים בצורה של צדק חלוקתי בין כולם ע"מ ליצור שוויון הזדמנויות. לדאוג לאינדיווידואל באשר הוא.

נוזיק - ליברליזם קלאסי

לטענת נוזיק, אין למדינה סמכות להתערב כלל בזכויות האדם של הפרט. האדם עובד קשה למען עמלו ואם המדינה תיקח ממנו מיסים כדי לתת לחלש היא בעצם תגנוב ממנו, ויווצר עוול גדול מאוד. על המדינה. בעיניו פגיעה בערך הקניין שקולה לפגיעה בחיים. החלשים צריכים לעבוד והחזקים לא צריכים לסבול מכך.

תפקידה של המדינה הוא מינימאלי - לתת לפרטים להתנהל בצורה חופשית ולא להתערב כלל בהחלטות של האינדיווידואל (דוגל בליברליזם קלאסי וקפיטליזם).

המהפכה הקומוניסטית ברוסיה- נקראת גם "מהפכת אוקטובר" (1917). מהפכה זו היא השלב השני ברוסיה- לאחר שנפלה המלוכה ה"צארית" ונלקחה בידי הדמוקרטים, המפגלה הקומוניסטית בראשות **ולדימיר איליץ' לנין** משתלטת על הממשל הדמוקרטי והופכת את רוסיה למדינה סוציאליסטית (מרקסיסטית ודיקטטורית). רוסיה הופכת למעצמה סוציאליסטית (ברה"מ) ושיטת המשטר שלה זהה עד היום (שלטון בידי דיקטטור).

סין- בשנות ה-70 של המאה ה-20, בעקבות הרעיונות המהפכניים של מהפכת אוקטובר, המפלגה הקומוניסטית ברשות מאו משלטת על המדינה הקפיטליסטית ומנהיגה שלטון סוציאליסטי. היא מורידה את כל סמני השלטון הקפיטליסטי. מליוני סינים נרדפים בחשד שמורדים בשלטון. מאו שולט בצורה דיקטטורית (מפלגה אחת). המהפכה נגמרת לאחר מותו של המנהיג השני שמגיע לאחר מאו, ובופעל יש שלטון קומוניסטי משגשג עד היום.

עידן הנאורות - מגיע לאחר ימי הבניים (העת החשוכה). מובילי תנועת ההשכלה מאמינים שהתבונה יכולה להחליף את הכנסייה ואין לה עוד מקום בעולם. הם מאמינים כי הדת היא חשוכה ויש להעיז ולשאול שאלות, ע"מ להגיע לתבונה ולאמת בעצמך - וללא עזרה דתית. עידן הנאורות משפיע רבות על האנושות כולה ומתחיל תהליך של קדמה - פיתוחים טכנולוגיים שמסייעים למהפכה התעשייתית ולתהליך העיור, פילוסופיה ופיתוחים מדעיים ואמפיריים. העת הזו מאופיינת באינדיווידואליזם (ערכם אוניברסאליים השוויון והחירות), כפירה בדת ואמונה במדע. (8)

תנועת ההשכלה השפיעה רבות גם על היהדות - פיתוח יהדות אוניברסאלית: הרפורמים והקונסרבטיביים. הרבנים האורתודוקסים ראו זאת בצורה שלילית והתנגדו לכך (החת"ם סופר - חדש אסור מהתורה).

הוגים מרכזיים בתקופה זו: וולטר (אבסולוטיזם טהור), קאנט (העז לדעת!), דקארט, ברק (שמרנות), אדם סמית' ועוד.

המהפכה הצרפתית - בעקבות רעיונותיו של עידן הנאורות והמצב הכלכלי הקשה שהיה בצרפת יש ערעור על המעמדות הקיימים. פשוטי העם, שמוטל עליהם מיסוי גבוה, פורצים במרד במהלך "אסיפת המעמדות הכללית" שנאספת ע"י המלך. ההמון הזועם כובש את הבסטיליה, סמל פוליטי מובהק (כלואים בו המורדים בשלטון) ולאחר מכן כותב את אמנת זכויות האדם והאזרח. עידן הנאורות התבטא בהפיכה ומורד בכמורה ובאצולה, התחלה של אינדיווידואליזם וערכים בסיסיים כגון: חירות וכבוד האדם. במהלך המהפכה עורפים את ראשו של המלך - לואי ה-16 ומנהיגים שלטון ללא מעמדות. לאחר זמן מה תופס את השלטון נפוליאון בונפרטה שממנה את עצמו לקיסר של צרפת.